

A húgom operája

T E M E T É S

Nekem is indulnom kell lassan. Ha nem akarok elkésni a temetésről, nem halogathatom tovább, hogy egy újabb tekeracet fűzve a magnóba, a lakásomat véglegesen sorsára hagyjam. Szokatlan az a csend, ahogy most átkelek a szobákon, a gondolatlan tér elporosodott fészkei megijesztenek. Mintha már semmi közöm nem lenne mindahhoz, amit a számomra legkedvesebb lény testi igényeiből fakadó vackának építettem. A lakás kulcsát egy előre megbeszélte jelzéssel bedobom a szomszédom postaládájába. Ezzel végképp lehetetlenné teszem, hogy fizikailag még egyszer a közös életünk helyszínét felkeressem. Elsétálok a főtérrre, és egy nagyobb összeg készpénzt veszek magamhoz. Majd egészen a piac sarkáig megyek, ahol a virágárusnál húsz szál fehér rózsából egy csokrot köttetek. Húszéves volt a feleségem is, amikor egybekeltünk. Neki is fehér rózsából köttetek csokrot, ha temetésére nem is mehettem el. Látom, hogy a fiatalabb nők még mindig úgy nézegetik magukat a kirakatokban, ahogy egykor a feleségem nézegette a hűtlenségére felesküdtött maszkját. Az emberi lélek törékeny, mondom a virágárus lánynak, ha a nők természete nem is változik. Ekkor döbbenek meg, ez a hölgy is nagyjából húszéves lehet. Neki, láthatólag ma nincsen se esküvője, se temetése. Szerencsés napja van, mondom neki. Valami válaszfélében reménykedem egy nagyobb borraivaló ellenében, de a temetés és az esküvő szavakkal láthatóan nem tud mit kezdeni. Félek, mondom, ha se a temetése, se az esküvője nincs, akkor talán a születésnapja közeledik. Nézegetem a virágokat, nem tudom, melyik is illene hozzá, a vázákban telt szirmú virágkötegek állnak, az egyikre rámutatok, ha akarja, ebből köttetek magának egy gyönyörű csokrot. Jezsámen, mondja élesen, majd elfordulva tőlem tényleg nekilát, kiszedegeti a bokros szálakat, és miközben halkán dudorász, nem tudom eldönteni, hogy mit is forgathat az elméjében. Este nyolc után a Három pópához címzett fogadó halljában megtalál, mondom elmenőben, miközben a zsebemből egy újabb bankjegyeket helyezek a pultra. Egy könyv hever

a kassza mellett, az első oldalán nyitva: „Az öregember, aki Abu Haliból érkezett, aznap este John Petersonként mutatkozott be” – olvasom a kezdő mondatot.

A temető a város túloldalán van, de nem kell különösebben sietnem, arra gondolok, hogy talán a szomszéd megtalálta már a kulcsot, és elindította a hűtő kazettáját, amelyiket a temetésre készítettem elő. Ha nem is úgy történik minden, ahogy elterveztem, maga a gondolat időtlenül és a tereket figyelmen kívül hagyva, bizonyára helyt áll magáért. Amikor Kabátov háza előtt haladok el, semmiféle érzés nem mozdul már meg bennem. Úgy megyek el mellette, hogy minden előzetes szándékom ellenére felé se nézek a portájának, szinte sajnálom is, hogy ennyire kihűlt belőlem minden vágyakozás. A feleségem lépéseit követem, ahogy előttem halad, legalábbis minden nőben a feleségem mozgására ismerek. Nem lenne jó, ha túl hamar érnék a közelébe, még kevésbé, ha szem elől téveszteném. Mindig találok valakit ezen a délutáni órán, akit feltűnés nélkül követhetek, csak remélni merem, hogy ez a célzott személy, ha váltott alakban is, egészen a temető halottasházáig kitart. Nem merem őket egyedül hagyni, ugyanakkor nem lehetek erőszakos sem. Az életismeret, amely néha féltésként, máskor az elbűvölő idegennel szembeni tolakodásként még mindig erőt vesz rajtam, csak nagyon kevés mozgásteret biztosít a számomra. Ha egérutat nyerne, akkor mindig súlyos gyötrődésektől szabadulok meg, hiszen jól tudom, mire is vezetne az én gondoskodásom, udvarlásom, az egész körmönfont színjátékom, amellyel a gyanútlan nőket becserkészem, és hosszú-hosszú beszélgetések után meggyőzőm őket, hogy egyedül csak rám figyeljenek, a megmentőjüként mutakozzam a leghitványabb helyzetekben is.

A rizshántoló malom előtt egy lenge nyári öltözetbe bújt hölgy ül a buszmegállóban. A kései hőség miatt egészen a combja tövéig húzza fel a szoknyáját. Nem csak a lábának tökéletes szépségét látom, de a vékony szövet könnyű belátást enged a mellei játékos hullámzásába. Valószínűleg a türelmetlensége okozta figyelmetlensége miatt leselkedhettem a mégis fedett és elzárt héj mögé. Együgyűsége, amikor a pontos időt kérdezem, és a szemközti boltból kihozok neki egy jégkrémet, még nem ébreszti fel a gyanúját. Talán azt gondolja, hogy én is a buszra várok, és csak a tétova lényem ajándékozta meg egy aprócska jóval. El sem tudom képzelni, miként is ülhet egy ilyen gyönyörű nő a vidéki kisváros romos buszmegállójában, miért nem az Angyalok kórusában énekel? Érdeklődésem sosem hatol be a helyzet kínálta lehetőségek idegen territóriumába, mindig belül maradnak a józan ész határain. Még azzal is büszkélkedhetem, hogy a kérdéseimre adott válaszok semmiféle esélyt nem kínálnak nekem. Elmesélem, hogy egy ismeretlen lány temetésére megyek, és ebben az összefüggésben lényegében sok halállal birkózom, minden ilyen esemény felidézi bennem az emberi hiúság értelmetlen elzárkózását, hogy csak céltalanul lehetünk boldogok, és minden határozott szándék megnyilvánulása efféle tragédiákat idéz elő. Még mielőtt befordulnék a temető kapuján, igazi kíváncsiságot érzek, hogy betérjek egy pohár sörre a Haltetembe. Egy sokáig elmulasztott, később már fölöslegessé halkuló kényszer vezetni lépteimet. Mennyiszer megtettem ezt az utat, reggel korán a Teaházból indulva, Lola göndör fürtjeit csodálva, vagy a Rigliben tanyázva hirtelen indultam el, hogy a Nyúlketrecet érintve, vagy még előbb a Vörös Pipacs Zsinagógára néző ablakán kibámulva, esetleg visszatérjek újra a Riglibe, vagy vissza Teaházba, hogy aztán csak késő éjszaka érjek ide, amikor már a félig lehúzott redőny alatt bebújva, a sokadik sörömet kortyolgatva néztem a ravatalozó pagodaszerű nyitott teraszát. Most egészen pontosan látok mindent, a sörös- és boros-poharak asztallapra nyomódott pecséteit, amint körköröségükkel immár anyagszerűen domborodnak, aztán a képeket a falon, amelyekre sosem vettem egyetlen pillantást sem. Az év legszebb halottai kiállítás húsz-harminc ravatalon készült közeli portrét tartalmaz, amelyen a koporsóban fekvő arcok a maguk márványosságában mutatkoznak. Nem tagadják az élők másféle szépségét, minden képen csak a forma közé szorult bezártság és korlátoltság feszültsége lapul. Annak a feladhatatlan küzdelemnek a béklyója, hogy egy idő múltával már oda kell adniuk az arcukat a beavatatlan szemlélőnek, egy bezárt bolt személytelen bábuiként léteznek, s igazából már nem felelnek semmiért. Az egyik képen Valpuk nyakának zsinór-

ral sebzett holttestére ismerek. Egészen megszelídült arcvonások, már-már zavaróan boldog arc, amelyik nem mutat immár semmiféle távolságot a nyomorúságától. Egyszerűen egygé vált vele, mint egy harisnya a szerfölött csinos női lábbal. Elképzelnem sem tudom, hogyan is fordult önmagába, aki mindig csak a távozásáról és a visszatéréséről szeretett szónokolni. Ugyanakkor látom, hogy a halotti arca már ösztönösen ezt a végső távozását meséli el. Egy olyan visszatérést, amelyben ő nem távozott el, csak mintegy eszébe ötlött valami, hogy itt és most a másik, a magával való azonosságának mítosztát megtagadja.

Goethe olvassa Goethét, énekli a hűgom a másik szobában. Aki a helyzetét, az egzisztenciáját szeretné megőrizni, de közben a legmélyebbre hatol, az tudja, hogy a megjelenített dolgok soha nem bírják el az egyszerűt, igazságuk bizonyosságának a felmutatása előtt a képzelet üres színpalái mögé menekülnek. Ha ezt a fogalmat egészen az arcunkra szeretnénk forrasztani, ha bármiféle megértést akarnánk felmutatni a magunk nagyon is kétes lényének bizonyítására: az csak egy bábu lehet, egy elvirágozott kocsi, a megértés legegyszerűsebb akarásában veszítjük el a fonalat. Goethe olvassa Goethét, és tudja, hogy sosem lehet igaza, ha belefeledkezik a lényé átható közelségébe. Az egyszerűt akarja mindig, de egyre bonyolultabb dolgokra lel, amelynek igazságáról nem szeretne lemondani. Ám ebben a küzdelemben éppen a legértékesebb kiváltságaitól kell megszabadulnia. A halott király, aki a felkentsége szimbolikus tárgyaival játszik, a koronáját dobálja, a jogarával tisztogatja a véccészsét, az országalmáját használja kugligolyónak, hogy a kocsi zsíros bábujait feldöntse, az már kitanulta az emberre mért ítéletet, és örülni tud az egyetemes értetlenségéből adódó bánatának. Felméri annak a kudarcnak a következményeit, amelyek rendes és elégedett lakójává teszik egy árvaháznak, börtönnek, egy olyan helynek, ahol csak a boldogságról való lemondás nyújt esélyt. Egy mondat erejéig felölti magára az egyetemes mondandó silány jelmezét. Úgy boldog, mint egy kastély örökös ura, aki a lebombázott tér visszavételében már nem képes felfedezni lényé egészét, szétomlik a tájban, amely arra rendeltetett, hogy a hulláját megeméssze.

Fél hatkor érek ki a temetőbe, a halottasházban találok az öreget, aki a lánya zárt koporsója mellett üldögél. Mintha észre se venném, úgy lépek a ravatal elé, a csokrot egyetlenként a földre helyezem. Tudom, hogy nem várt, éppen csak reménykedhetett, hogy a sokszor meghívottak közül, a tiltása ellenére, valaki mégis a megjelenik majd. Nem néz rám, pontosan úgy tesz, mint aki nem hisz már semmiben, és most sem akarja az érzéseit kimutatni. Őszintesége bizonyosságául előtte néhány palack bontatlan butélia, amelyek jelenléte a külső szemlélő számára csak a züllöttségéről árulkodik. Milyen apa az, aki borzogatva ül a lánya koporsója mellett, kezében egy teli talpas pohár? Vele átellenben nekidőlök a ravatalozó falának, a koporsón lévő szegényes koszorú eltakarja egész alakját. Az emelvényből hűvösség árad, érzem, hogy ez a régen halott test jégbe fagyva fekszik a falában, és kettőnkön kívül már a kutya sem kíváncsi rá. El is mehették, de most már arcátlanságnak tűnne a menekülésem, nem beszélve a hosszú várakozásról, amikor is ezt a napot jelöltem ki a magam számára, hogy végleg távozom a városból. Ott tart az a nyomasztó emlék is, hogy a feleségem halálakor, a pap elbeszélése szerint, akit a börtönből való szabadulásom után felkerestem, senki nem jelent meg a temetőben, a feleségem folyóból kifogott tetemét egyetlen gyászoló, hozzátartozó nélkül hantolták el. Kéves dolog rendített meg az életemben, de ez olyan méltánytalanságnak tűnt a világ részéről, amelyért én nem felelhettem, azóta is csak örökös büntudattal kísért.

Nincs magánál egy dugóhúzó, kérdezi váratlanul az apa, miközben Kabátov múltbaival megkerüli a ravatalt. Tudja, ez már a sokadik temetés, és a bánatok soha nem érnek össze. A sajátomat a koporsóba ejtettem, amikor hosszú töprengés után, mégis csak megnéztem a lányom hulláját. Sokáig válasz nélkül hagyom a kérését, egészen elképedek, hogy a koporsóban egy dugóhúzó van, s most ez a szerencsétlen mély gyászában tovább iszogot. Egy palackot nem ejtett bele, kérdezem némi cinizmussal. Nem válaszol, visszatopog a ravatal túloldalára. Egymás hangját halljuk, reménykedünk mindketten, hogy senki, soha nem jegyzi le ezt az önmagában is képtelen párbeszédet. Közben Jázmin énekére gondolok, vajon lejárt-e már a hangszalag, és a szomszéd valóban befűzte-e

a következő tekercest. E nélkül tökéletesen értelmetlen lenne minden cselekedetem, ha nem lennék bizonyos benne, hogy a húgom az üres lakásban, az általa örökre lezárt térben is folyamatosan énekel. Hiszen a szenvedéseim semmiképpen nem az én személyes kiváltságomként élnek tovább, ennél sokkal tágabb tereket laknak be, épp ezért érzem, hogy jó szolgálatot látok el a ravatalozó idegenségében. Nem, palackot nem ejtettem bele, hallatszik a ravatalon túlról a kissé nyegle válasz. Aztán hirtelen megint a feleségemre gondolok, ahogy néhány perccel előttem érkezve, már a doktor kanapéján ül, és fel sem emeli a fejét, rám se néz, miközben egymás kezét fogják. Vannak itt üres járatok, gondolom: a pópa árulása, hogy éveken keresztül a markában tartott, aztán kereket oldott, anélkül, hogy tudhatnám, mi is lett a gazdaasszonyával. A virágáros lány, mint egy üres lakásba való behatolás kényszeressége rémlik elém, bizonyosan már a szerelme karjaiban beszél rólam, és az egész történet számára olyan kitalált és szerves, mint az öregember lánya koporsójába ejtett dugóhúzója. Ugyanakkor képtelen vagyok elvonatkoztatni attól a tényről, hogy a gyászoló apa mégis csak Kabátov, az én pópám múltáiba ül a ravatalozóban, félre alig ismerhető nehézséggel emelgeti a lábait, ugyanúgy, ahogyan Kabátovot a kocsmában megismertem, és ez a természetellenes járkálása tette számomra különösen érdekessé, anélkül, hogy tudtam volna a nadrágszára takarta csatokról. Mindinkább az az érzésem, hogy Kabátov ül a koporsó túloldalán, még az asztmatikus lélegzése is rávall.

A svájci bicskám van egy kipattintható dugóhúzó, mondom a jeges ravatalon túlra, ahol máris mozgolódás hallatszik, az előtte heverő ládából valószínűleg kirántott egy palackot, és az őt rejtő koszorú felett át is nyújtja, miközben az üres poharát egyszerű mozdulattal ráhelyezi a koporsóra. A doktor hosszabb magyarázatba kezd, amelyben a lelkiileg kítaszítottak mindig egy gyermekkori mackóként tekintenek az orvosukra, amelybe kapaszkodva újra visszanyerhetik a társadalomban elveszített bizalmukat. Az ő lelke egy hosszú utca, mondja még, amely a kettőnk boldogságához vezet. Egy ilyen utca lehettem talán én is, gondolom most, hosszan elemezve Jázmin menekülését, hirtelen gyógyulását. Ilyen kopár út lehettem Kabátov számára is, aki rajtam gyakorolta az ékesszólását, hogy aztán az esztelenségeit a végtelenségig fokozza. Kinyitom az öreg palackját, és amikor öntenék, látom, hogy az üveg üres. Egy bontatlan, lepecsételt flaska van a kezemben, de nincsen benne semmi. Az öreg elképed, fájdalmas képpel rázogattja a kezébe adott üveget, aztán újabbat nyújt felém, de már első ránézésre is hasonló érzésem van. Hirtelen elhatározással kerülök meg a ravatalt, és veszem szemügyre a látszólag ép palackokat, de amikor a harmadik dugó eltávolításakor is csak a semmibe nyúlok, üvölténi kezd: Mintha a járkálásunk is már csak a lépéseink szétcsúszott kopogása volna! Hajsapka egy nyershússal töltött fejen, amelyet elmulasztottunk bebalzsamozni.

Ekkor lép be a pap, már ránézésre is egy büntetett előéletű, sebzett lelkű ember, akinek az arcán vágások hegei éktelenkednek. Hirtelen olyan érzésem támad, vajon nem egy üres koporsót hurcolászott-e ez az ember hónapok óta, hogy akit szeretett, és akinek most az elhantolásán részt veszek, létezett-e egyáltalán. A sírhoz haladva az öreg biceg mellett, csak azt hallom, hogy nyikorog a térde, és ez mulatságosnak tűnik mindkettőnk számára. Mondja is a dombon felfelé haladva, hogy elmulasztotta a forgók beolajozását, ez már-már a halott test gátlástalan mechanikusságát juttatja az eszembe. Izad a szerencsétlen, alig tud lépést tartani a halottas menettel, amennyiben mi ketten, a rabbi és a kántor még egyáltalán bármiféle közösséget képeznénk. Egy kút melletti sírkőre ülünk le, miközben a koporsót vivő gyászkocsi már a domb tetején túl jár. A bicska tompa élével meghúzom a kilazult csavarokat, némileg bátorságot öntök belé, látom, hogy a szíjakat tartó csatok is meglazultak. Próbálom szorosabbra húzni a sérült combján lévő hevedereket, de a fájdalom miatti tiltakozása megfontolásra késztet. Ekkor érzem először, miért is gondolom fontosnak, hogy elérjünk a sírhoz. Mintha csak egy mulasztást pótolnék, a feleségem temetésének képzelt jelenetei jutnak az eszembe. Ott sem voltak mások, csak a hivatalos, az elhantolással megbízott személyek. Ágaskodom, mint egy zablával kicövekelte ló, hogy az elhantolásra most elérjek. Az öreg csak a fizikai kényszerítem hatására hajlandó talpra állni. Hálálkodik, köszöni a gondoskodásomat, de

néhány lépés után kijelenti, hogy ő már csak a maga ereje szerint képes haladni, beláthatom, hogy rám nincsen semmi szüksége, ebben a komédiában egyedül szeretné képviselni a gyászolókat. Felsétálok a dombra, a völgy egyik sarkában észreveszem a már megállapodott menetet. Semmi zavart nem érzek az arcukon, amikor a sírok közötti úton melőlük érek. A nyitott koporsóban sörösüvegek borítják a fehér lepedőbe öltöztetett, jegesre dermedt halottat. A pap, a kántor, a sírásók békésen nyitogatják a palackokat. A korai nyár gyengéd napsütésében fürdőznek, miközben a halott márványfehér arca kiragyan a koporsóból. Hellyel kínálnak a környező sírköveken, sörösüveget bontanak, és a domb tetején botorkáló apa felé integetnek. Kezemben a sörösüveggel nézem a hónapok óta jéggá dermedt maszkot. Mintha csak az életem legkülönösebb metszeteit bámulnám. A halott lányt nem tudom beazonosítani, nem tiltakozom a szépsége rendkívüliségét bizonygató, jelmezüktől megszabaduló figurák véleménye ellen. Olyan élesen kiáll az elviselhető környezete valóságából, mintha csak a kocsma asztalához egy márvány Madonnát ültettek volna, aki akár még részese is lehetne ennek a tivornyanak, ám a környezete nem engedi érvényesülni a szépségét, még fekvő helyzetében is a szemléletük mélyére vonják. A közben lassan hozzánk érő apa széles karmozdulatokkal mintha áldást osztana ránk. Nehezen tudom értelmezni a mozdulatait, csak akkor lesz feledhetetlen és egyértelmű ez a jelenet, amikor meglátom a zsebeiből kikukucskáló és a közben elpotyogtatott konyhakész csirkelábakat. Ott hevernek a temető dombra vezető ösvényén, mint valamilyen különös arabeszkek, amelyek túlságosan tömörek ahhoz, hogy valaha is közelébe juthatnék a jelentésükhöz. Mielőtt elindulok, belenézek a sírba. Ophélie sírjára gondolok, s arra, hogy bizonyára szűz volt még ez a lány is. A szenvedéseket elviselni megtanulta, de a gyönyörökre nem maradt már ideje. Így talán romlatlan egész marad a teste, nem fér hozzá az enyészet. Igen, gyakran gondoltam arra, hogy a feleségem majd az öléből kiindulva kezd el rohadni. Hogy ott volt igazán kikezdzhető. Beteges képzelgéseim ott értek véget Svájcban, amikor hónapokkal később felkerestem a sírját. Álltam ott, és éreztem, hogy nem egyenletesen bomlik szét, hogy a nyüvek bizonyára felfalták már az altestét. S hogy egy illetéktelen bíró jött el ítélni, aki megrémül attól, amit gondol, de mégse képes megbocsátani. ■ ■ ■

Sántha József (1954, Karcag): ELTE BTK. Kritikakötete: *Talányaink összessége* (Műút könyvek, 2011), novelláskötete: *A télgyűlölő* (Tiszatáj könyvek, 2015).